

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Національний авіаційний університет

ДІЛОВА УКРАЇНСЬКА МОВА

Методичні рекомендації до самостійної роботи для здобувачів
вищої освіти всіх галузей знань, спеціальностей та освітньо-
професійних програм

Київ 2021

УДК

Укладачі: Т. М. Дячук – канд. філол. наук, доц.,
Н. О. Сенчило-Татліліоглу – канд. філол. наук,
С.В. Литвинська – канд. філол. наук, доц.,
Л. А. Добровольська – старший викладач

Рецензент: Х. М. Стецик – канд. філол. наук

*Затверджено науково-методично-редакційною радою
Національного авіаційного університету (протокол № _____ від
_____)*

Ділова українська мова : методичні рекомендації до самостійної роботи / уклад. : Т. М. Дячук, Н. О. Сенчило-Татліліоглу, С. В. Литвинська, Л. А. Добровольська. – К. : НАУ, 2021. – 48 с.

Подано методичні рекомендації до самостійної роботи студентів з навчальної дисципліни «Ділова українська мова». Вони містять вказівки щодо організації навчального процесу, плани практичних занять і методичні рекомендації до опрацювання теоретичних питань, тематичні практичні завдання і питання для самоконтролю, список рекомендованої літератури.

Для здобувачів вищої освіти всіх галузей знань, спеціальностей та освітньо-професійних програм.

ВСТУП

«Ділова українська мова» – навчальна дисципліна, вивчення якої удосконалисть рівень мовно-мовленнєвої компетентності студентів з проєкцією на їхню майбутню професійну діяльність. У процесі засвоєння матеріалу студенти ознайомляться з особливостями фахової комунікації в усній та писемній формах.

У світлі сучасних реалій наголос поставлено на актуалізації та вивченні багатьох питань, пов'язаних з культурою української мови як мови державної, яка на сьогодні є визначальним чинником ідентичності українців, їхньої єдності та національної безпеки.

Як свідчить світовий досвід, мова впливає на розвиток фахових знань: невироблена, неудоконалена мова може стати причиною непорозуміння, а в окремих випадках (наприклад, в авіації, юриспруденції, медицині тощо) призвести до більш серйозних наслідків. Саме тому студенти мають усвідомити важливість мовно-мовленнєвих знань та навичок для майбутньої професії.

Метою викладання навчальної дисципліни є формування комунікативної компетентності студентів, засвоєння ними особливостей офіційно-ділового, наукового, розмовного стилів сучасної української літературної мови в їх взаємодії у фаховому дискурсі, що уможливить їхню майбутню професійну комунікацію на належному вербальному рівні.

У результаті вивчення матеріалу навчальної дисципліни «Ділова українська мова» студенти повинні набути таких знань та навичок:

- зрозуміти суть поняття «державна мова», вивчити досвід інших країн щодо їхнього реагування на глобалізаційні виклики сьогодення та загрози для мов корінних етносів та їхньої національної ідентичності;

- усвідомити роль наукових знань у сучасному світі й важливість дотримання академічної культури у фаховій діяльності;

- сформувати розуміння, що за якість професійної мови відповідають не лише мовознавці, а й фахівці інших галузей знань, тому «ідеальну» термінологію можна створити лише в співпраці науковців певної предметної сфери з мовознавцями;

– з'ясувати роль усного спілкування, зокрема ораторського мистецтва, а також значення не лише вербальних, але й невербальних засобів у професійній комунікації;

– навчитися створювати наукові тексти, уникаючи мовних одиниць, що не відповідають нормам наукового стилю і літературної мови загалом;

– засвоїти теоретичні відомості про призначення, структуру, реквізити сучасних ділових паперів;

– навчитися правильно оформлювати документи з кадрово-контрактних питань, службові листи.

Методичні рекомендації укладено відповідно до чинної робочої програми навчальної дисципліни «Ділова українська мова» для студентів денної форми навчання всіх галузей знань, спеціальностей і освітньо-професійних програм, затвердженої 04.11.2020 року.

Дисципліна вивчається на I курсі упродовж першого (другого) семестру, на її вивчення передбачено 90 годин, з яких: 52 – самостійна робота, 19 – лекції, 19 – практичні. Матеріал складається з одного навчального модуля «Структурні та комунікативні аспекти функціонування української мови».

Запропоновано 10 тем, до кожної подано план, ключові терміни, літературу, методичні поради, питання для самоконтролю, а також практичні завдання.

Методичні рекомендації допоможуть студентам самостійно підготуватися до аудиторних занять, зокрема до усних відповідей, виконання тестових завдань, модульної контрольної роботи та складання іспиту.

Методичні рекомендації уклали: Т. М. Дячук (теми: 1-3 (1-16с.), Н. О. Сенчило-Татліліоглу (теми: 4-6 (16-27с.), С.В. Литвинська (теми: 7-8 (27-38 с.), Л. А. Добровольська (теми: 9-10 (38-48с.).

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ І ЗАВДАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Модуль 1 СТРУКТУРНІ ТА КОМУНІКАТИВНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Тема1. УКРАЇНСЬКА МОВА – МОВА ДІЛОВОГО СПІЛКУВАННЯ В УКРАЇНІ

План

1. Українська мова як державна мова в Україні: законодавчо-нормативна база, сучасний стан розвитку, функції.
2. Захист і підтримка державної мови в інших країнах світу.
3. Роль державної мови в професійній діяльності фахівця.

Мета: *сформувати розуміння поняття «державна мова», визначити функції державної мови в житті суспільства, ознайомити з її законодавчо-нормативним забезпеченням в Україні, сучасним станом і динамікою нормативних тенденцій; дослідити питання захисту й підтримки державної мови в інших країнах світу, з'ясувати роль державної мови у фаховому дискурсі.*

Ключові терміни: літературна мова, національна мова, державна мова, мови національних меншин, мовна політика, мовне законодавство, фахова мова, мова для спеціальних цілей, фаховий дискурс.

Література: [4], [5], [6], [10].

Методичні рекомендації

Розгляд *першого* питання передбачає висвітлення суті терміна «державна мова», актуалізацію знань про співвідношення понять «національна мова» і «літературна мова».

Відповідно до статті 10 Конституції України державною в Україні є українська мова, яка належить, поряд з прапором, гімном і гербом, до символів нашої держави. Держава забезпечує її всебічний розвиток та функціонування.

Треба відзначити, що всі без винятку громадяни України повинні знати українську мову і використовувати її в публічному просторі як мову свого громадянства. У приватному спілкуванні може використовуватися будь-яка мова.

Поняття «державна мова» та «мова національної меншини» мають різну природу: державна мова – невід’ємна ознака конституційного ладу – виконує державоутворювальну функцію; мова національної меншини – одна з мов, які використовуються носіями не на офіційному рівні, а в приватному спілкуванні.

Варто звернути увагу, що законодавчо-нормативне забезпечення української мови як державної ґрунтується на основі низки документів. Першим важливим законом, що набрав чинність і закріпив позиції української мови, був Закон УРСР «Про мови в Українській РСР» ([28 жовтня 1989](#) р.). В ієрархії нормативно-правових актів особливе місце належить Конституції України, де в статті 10 за українською мовою закріплений статус державної мови. Чинними на сьогодні є рішення Конституційного Суду України щодо застосування державної мови від 14 грудня 1999 р., а також Закон України «Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин» (2003р.). Значним досягненням вважається ухвалений 25 квітня 2019 року Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної». Цей закон значно зміцнює позиції державної мови в Україні, передбачає відповідальність за невикористання української мови в певних сферах (дія закону вводиться поступово – до 25 квітня 2022 року).

Необхідно відзначити, що сучасний стан розвитку державної мови детермінований спадщиною минулого, коли під гаслами «братерської любові», «рівноправності та процвітання усіх мов» послідовно знищувалася мовно-культурна ідентичність українців. Нормалізації мовної ситуації в Україні сьогодні, з одного боку, заважає відсутність ефективної мовної політики, а з іншого, політизація мовного питання.

Треба звернути увагу на те, що державна мова виконує функції, інваріантні мові взагалі (комунікативна, інформаційна, культуроносна, об'єднувальна, ототожнювальна), низку функцій державна мова виконує своєрідно (обрядову, націєрозвивальну, освітню, регулятивну, символічну), деякі функції властиві лише державним мовам (державоутворювальна, громадянсько-набувальна).

Відповідаючи на *друге* питання, важливо усвідомити, що мовне питання в різних країнах світу розв'язувалося однаково – на державному рівні. Треба розглянути не лише інструменти захисту й підтримки державних мов на сучасному етапі, а й простежити процес становлення державних мов, динаміку формування мовної політики в різних країнах світу, зокрема в Західній Європі, особливо в Італії, Франції, Польщі, Швейцарії, Естонії, Литві, Латвії тощо. Варто ознайомитися з унікальним соціолінгвістичним феноменом відродження іврити, який, за усіма лінгвістичними канонами, уважався мертвою мовою не одну тисячу років. На сьогодні іврит – єдина офіційна не загрожена мова Ізраїлю (особливий статус має арабська мова).

Свої сутнісні ознаки, які склалися історично, має мовна політика Близького Сходу, Африки, США та Канади тощо.

Висвітлюючи *третьє* питання, треба відзначити, що фахівець на своєму робочому місці повинен послуговуватися винятково тільки державною мовою. З 16 січня 2021 року вся сфера обслуговування в Україні перейшла на українську мову.

Фаховий дискурс має певні особливості, адже містить, окрім загальноновживаної, чи так званої міжстильової лексики, терміни – нормативні лексичні одиниці наукового стилю та професіоналізми – замітники термінів у неофіційному спілкуванні, які з'являються внаслідок бажання мовців надати своєму мовленню необхідної емоційності та простоти. Добре знання мови фаху, намагання йти «в ногу з часом», тримати руку «на пульсі» новітніх наукових досягнень галузі позначається на результативності праці, підвищує її продуктивність та в цілому забезпечує науково-технічний прогрес.

Питання для самоконтролю

1. Яка мова називається державною?

2. Як співвідносяться поняття «літературна мова», «національна мова»?
3. Як співвідносяться поняття «державна мова», «мови національних меншин»?
4. Чому Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної», ухвалений 25 квітня 2019 року, вважається значним досягненням у сфері захисту та утвердження української мови як державної?
5. Які функції виконує українська мова як державна?
6. У чому особливість становлення івриту як державної мови Ізраїлю?
7. Досвід яких країн у сфері мовного планування може стати прикладом для наслідування українців?
8. У чому особливості фахового дискурсу?
9. Як саме рівень володіння фаховою мовою позначається на результативності праці?

Практичні завдання

Завдання 1. Від поданих іменників утворіть форму родового відмінка однини. Прокоментуйте.

Фах, фахівець, професіонал, професіоналізм, профвідбір, профіль, інтернет, інженер, інтелігент, інспектор, інстинкт, інженер-механік, авіадесант, авіадвигун, авіамотор, авіатор, пілот, пілотаж, комп'ютер, компроміс, шоу-балет, шоумен, шоу-бізнес, фітнес, феншуй.

Завдання 2. Замініть стандартні неправильні вислови на правильні.

Англічанин, англічанка, великий об'єм роботи, виконуючий роль, в якості коментатора, здобувач роботи, керуючий рятувальними роботами, кровельщик, комп'ютерщик, крановщик, працювати по спеціальності, відповідно (згідно) обраного фаху, робочий, робота по господарству, розробка проекту, продавщиця, поставщик, підрядчик, рекламщик, підключати до роботи.

Завдання 3. Підготуйте доповідь на тему: «Захист і підтримка державних мов у прибалтійських країнах».

Завдання 4. Підготуйте доповідь на тему: «Роль особистості в історії: Лазар Бен Іегуда, його життєвий шлях і внесок у створення івриту – офіційної мови Ізраїлю».

Завдання 5. Підготуйте доповідь на тему: «Французька мова як державна: історія та сучасний стан».

Завдання 6. Запишіть подані слова й сполучення слів у кличному відмінку.

Віталій Іванович, професор Олег Станіславович, пан доцент, Наталія Олександрівна, пані Юлія, друг Ігор, пан перекладач, козак Ярема, професор Грищенко, Павло Микитович, пан полковник, депутат Нестір Іванович, асистент Олена Вікторівна, студент Ілля, Софія, Соня, Тетяна, Таня, Олександр, Сашко.

Завдання 7. Відредагуйте подані словосполучення.

Проведено ряд міроприємств, незадоволення своїм положенням, вирішення важливих задач, ділові стосунки, задати питання лекторові, ми прийшли до заключення, у заяві не вказано домашнього адресу, звільнити з роботи на основі наданої заяви, виписка з протоколу трудового колективу, посвідчення про командировку, нарада по питанням, складне матеріальне положення, вислухати всіх без виключення.